# OSMAN CEMAL KAYGILI VE ARGO LUGATI

**Mediha Mangır***


## *ÖZET*

*Osman Cemal Kaygılı, 1910 yılında 'Eşek' adlı dergide yazın hayatına başlamış; hemen hemen her türde ürün vermiş yazarlardandır. Yetiştiği ve yaşadığı çevre yönünden çağdaşlarından farklı olan yazar, ortaya koyduğu bütün ürünlerde bu çevreyi okura hissettirir. Osman Cemal, o dönem edebiyat dünyasının dışında kalmış Haliç, Kumkapı, Kasımpaşa, Balat, Samatya, Hasköy gibi semtleri; bu semtlerdeki sosyal hayatı; çingeneler, tulumbacılar, hovardalar, akşamcılar, külhanbeyleri gibi tipleri; meyhâneler, kahvehâneler, gazinolar gibi eğlence yerlerini, eserlerine malzeme olarak seçer. Bu zengin malzeme yazarın dilini ve özellikle söz varlığını önemli ölçüde belirler.*

*Her ülkede, her dilde görülen, toplum içinde bir kesimin ya da öbeklerin farklı bir biçimde anlaşmayı sağlamak amacıyla oluşturduğu özel bir dil olarak tanımlanan argo, Osman Cemal'in söz varlığını farklı kılan ögelerden biridir. Osman Cemal, argo sözleri eserlerinde sıkça kullanan bir yazar olarak, bu alanla ilgili bir de sözlük çalışması yayımlar. Osman Cemal Kaygılı'nın 1932 yılında Haber gazetesinde tefrika edilen "Argo Lugatı" Türkçenin ilk argo sözlükleri arasında yer alır.*


***Anahtar Sözcükler:*** Osman Cemal Kaygılı, argo, argo sözlüğü.

## 1. Osman Cemal Kaygılı'nın Hayatı

Osman Cemal, 22 Eylül 1306 (4 E[1]kim 1890)[1] tarihinde İstanbul'da Eğrikapı dışında Yeni Mahalle semtinde doğar. Babası mahallenin bakkalı[2]

* Dr.,

**1** Osman Cemal'le ilgili ilk biyografik çalışma Reşat Feyzi Yüzüncü'ye (1947) aittir. R. F. Osman Cemal'in doğum tarihi olarak 22 Eylül 1306'yı verir ki bu tarih rumî takvime göredir. Yazar hakkında yazılan birçok biyografide doğum tarihi 22 Eylül 1890 olarak gösterilmektedir. Yıl milâdi takvime göre, gün ve ay da rumî takvime göre verilmiştir. (Alangu 1968: 93), (Okay 1982: 281), (Nesin 1973: 251), (Lekesiz 1997: 307). Adnan Akgün (1996) 'Edebiyatçılarımızın Resmî Hâl tercümeleri' adlı çalışmasında Başbakanlık Arşivi'ne dayanarak bu konuya açıklık getirmiştir. O.Cemal'in doğum tarihi kayıtlara 4 Ekim 1890 olarak geçmiştir. M. Apaydın (2006) da çalışmasında bu tarihi gösterir. (M.Apaydın, dipnot ve kaynakçada Adnan Akgün'ün soyadını Aygün olarak vermiştir.)

**2** Adnan Akgün, adı geçen çalışmasında "Osman Cemal Efendi. İnekçilikle temin-i maîşet eden Mustafa

Mustafa Efendi, annesi Ülfet[3] Hanım'dır.[4] Mütevâzı bir aile reisi olan Mustafa Efendi, aynı zamanda Tarikat-ı Aliye-i Sâdiye mensubu olup 'Mustafa Dede' lâkabıyla anılır. (Ünsal 1954: 1) Osman Cemal, birçok araştırmacının verdiği bilgilerin aksine anne ve babasını çocuk denilecek yaşlarda kaybetmemiştir.[5] Osman Cemal, Cezri Kasım Paşa ilkokulundayken ailesi Yeni Mahalle'den Otakçılar'a taşınır. Çocukluğunun büyük bir kısmı, çayırlıklarda, dutluklarda ve Topçular'da geçer. Bu yerler O. Cemal'in mizacına uygun yerlerdir. 1900 yılında Eğrikapı Merkez Rüştiyesi'ne başlayan O. Cemal, ortaokul yıllarında muzip, zeki fakat haşarı ve tembel bir öğrencidir. (1954: 4) Rüştiyeden sonra O. Cemal, Menşe-i Küttâb-ı Askeriyye'de (Askerî Kâtip Yetiştirme Okulu) öğrenim görür ve mezuniyetten hemen sonra on altı yaşındayken Erkân-ı Harbiye-i Umumiye'de kâtip olur. 80 kuruş maaşla işe başlayan O. Cemal, açılan bir sınavda başarılı olduğundan 1909 yılında Kıtaat-ı Fenniye Müfettişliği Kâtipliğine getirilerek maaşı 400 kuruşa çıkarılır.

Osman Cemal mesleğini icra ederken kültürel ve sosyal faaliyetlerden de geri kalmaz. Küçük yaşlarda başlayan musikî merakı gençliğinde de devam eder. O. Cemal'de alaturka musikîyle başlayan merak, alafranga musikî zevkine dönüşmüştür. O ayrıca, doğaya ve renklere düşkün, sporla da yakından ilgilenen bir gençtir. Osman Cemal, "avcılık, pehlivanlık ve binicilikten başka sporun bütün öteki kısımlarında da" (Ünsal 1954: 9) faaliyet göstermiştir.

Ağa'nın oğludur." (1996: 245) sicil kaydını verir.

**3** R. F.Yüzüncü, O. Cemal'in annesinin adını Gülfet olarak vermiştir. Apaydın (2006) bunu basım hatası olarak düşünmekte, adın diğer araştırmacıların kaydettiği gibi Gülfem olduğunu ifade etmektedir. Oysaki 1954 yılında Refika Ünsal tarafından hazırlanan 'Osman Cemal Kaygılı Hayatı ve Eserleri' adlı yayımlanmamış lisans tezinde O. Cemal'in annesinin adı 'Ülfet' olarak geçmektedir. M. Apaydın bu tezden bahsetmez. Osman Cemal'in yakın arkadaşı Refi Cevat ve ikinci eşi Sabiha hanımla görüşen R. Ünsal'ın bu görüşüne katılıyoruz. R. F. Yüzüncü'de geçen 'Gülfet' hatalıdır. Ancak, doğru şekli birçok araştırmacının verdiği 'Gülfem' değil 'Ülfet'tir.

**4** Bir paşanın konağında kalfalık yapan Osman Cemal'in annesinin asıl adı Aşnidil'dir. Evlendikten sonra Ülfet adını alır. (Ünsal 1954: 1)

**5** R. F.Yüzüncü O. Cemal'in babasını küçük yaşta kaybettiğini söylese de R. Ünsal 16 Kanunisani 1336 tarihli Şebab dergisinde "Şebab'ın Kara Haberleri" başlığı altında "Mizahnüvistimiz Osman Cemal Beyin pederleri Tarikat-ı Aliye-i Sadiye mensubiinden Mustafa Dede seksen beş yaşında olduğu halde vefat etmiştir." (Ünsal 1954: 17) ilânını sunar. Bu durumda babası öldüğünde O. Cemal 30 yaşındadır. R.Ünsal sürgünden İstanbul'a dönen O. Cemal'in hemen askere çağrıldığını, henüz İstanbul ve ana-baba hasretini gideremeyen O. Cemal'i bu durumun deliye çevirdiğini söyler (1954: 12). Ayrıca O.Cemal, Haber Gazetesindeki bir yazısında "Bende yaş yirmi, yirmi bir…Kalemde dört sarı lira aylığım var…Ana, baba, kardeş benden bir şey beklemezler" der. Buradan da bu yaşlarında henüz anne ve babasının sağ olduğu çıkarılabilir.

O. Cemal'in futbol oynadığını ve kürek çekmede çok başarılı olduğunu yine kendi yazılarından öğreniyoruz. O. Cemal, spor yaparak bedenini inkişaf ettirirken Meşrutiyet'in ilânından (1908) sonra dönemin gazete, mecmua, broşür ve kitaplarını da okuyarak fikrî inkişafını gerçekleştirir (1954: 11). İkinci Meşrutiyet'in ilânını takip eden, adına hürriyet seneleri denilen devrede O. Cemal de çok coşkuludur ve İttihat ve Terakki Fatih kulübünde azadır.

1912'de Tepebaşı Tiyatrosu'nda bir gösteride taşkınlık yapmasından ve Mahmut Şevket Paşa'ya düzenlenen suikasta adının karışmasından dolayı Refik Halit, Refi Cevat gibi birçok aydınla Sinop'a sürgün edilir. Sinop'ta üç yıl kalan O. Cemal, döndüğünde Kıtaat-ı Fenniye Müfettişliği'ndeki görevine devam eder. Ancak Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla seferberlik ilân edilince O. Cemal, seyyar tümenlerde kâtiplik yapar. Askeri kâtiplikteki en son görev yeri Menemen'de hastalanarak İstanbul'a geri dönen O. Cemal, henüz yirmi yedi yaşındayken malûlen emekliye ayrılır (1917).

Osman Cemal, emekliye ayrıldıktan sonra Sur dışında, Otakçılar Mahallesi'nde babadan kalma eve yerleşir. Burada geçimini sağlamak için bir süre inek besleyip süt satar. Ancak, bu işten anlamadığından kısa sürede iflâs eder. Çıkan bir yangında babadan kalma evini kaybeden O. Cemal, yine burada bir ev kiralayarak ömrünün sonuna kadar bu mahalleden ayrılmaz. O. Cemal, geçimini sağlamak için çok çeşitli işler yapar. Bunlardan biri tiyatroculuktur. O, bu işten hem para kazanır hem de sevdiği işi yapmanın hazzını duyar. Dağlardan koca yemiş toplayıp satmak, vapurlarda biletçilik yapmak, semt pazarlarında basma, pazen satmak O. Cemal'in yaptığı işler arasındadır. Ancak, biraz talihsizliği biraz da bu alandaki beceriksizliği yüzünden bu işler onun için hep geçici olmuştur. O. Cemal, 1920 yılından itibaren bir taraftan da devrin gazete ve dergilerinde yazmaya başlar. Yazarlıkla geçinmenin zorluğu yüzünden 1925 yılında, İstanbul İmam Hatip Okulunda Türkçe öğretmenliği yapmaya başlayan O. Cemal, bu göreve 1931 yılında Çemberlitaş Erkek Ortaokulunda devam eder. Öğretmenliği severek yapan O. Cemal, ölümüne kadar da 1932 yılında girdiği Fener Rum Lisesi'nde çalışır. Yazarın edebî çevrelere "yarı meçhul" bir görüntü sergilemesinin nedeni

biraz da bu yapmak zorunda kaldığı işlerdir. "Döneminin ünlü yazarları, gündüzleri Cağaloğlu'nda, akşamları Beyoğlu'unda bir araya gelirken, o gündüzleri bambaşka işler yapmıştır…Geceleri de kafayı Fener'deki Rum meyhanelerinde, Vidos köyündeki çingene çadırlarında çekmiştir." (Çelik 1998: 50)

Osman Cemal, iki kez evlenmiştir. 1926 yılında (36 yaşında iken) Leman adlı dul bir kadınla ilk evliliğini yapan O. Cemal, yuvasını seven bir aile babası olur. Leman Hanım'ın Güzin adında bir kızı vardır. Osman Cemal ile Leman Hanım'ın Hikmet adında bir de oğulları olur. Ancak üç yaşında iken oğullarını kaybederler. Bu olay O. Cemal'i derinden etkiler. Onun yaşamı boyunca süren kederli, sıkıntılı, kaygılı hali soyadına da yansır. Yazar 1928'de Soyadı Kanunu ilân edilince 'Kaygısız' soyadını almak ister, fakat bu soyadını bir başkası daha önce onaylattığı için kendisine 'Kaygılı' soyadı verilir.[6] Çocuğunun vefatının hemen arkasından O. Cemal, çok sevdiği annesini kaybeder. Eşi Leman Hanım'ın 1934 yılında veremden ölmesiyle O. Cemal yapayalnız kalır. İkinci eşi Sabriye Hanım'la 1935'te evlenen[7] O. Cemal'in bu evliliğinden çocukları olmamıştır.

1943 yılının ikinci yarısında Osman Cemal'de hastalık belirtileri baş gösterir. Yapılan tetkikler sonuç vermez ve bir teşhis konulamaz. 1944'de artık işine devam edemeyen O. Cemal, Gureba Hastanesi İkinci Dâhiliye Kliniği'ne yatırılır. Osman Cemal'in midesinde kanser ve ciğerlerinde verem tespit edilir. Başarısız bir ameliyat geçiren O. Cemal, iyileşemez ve 9 Ocak 1945 tarihinde hayata gözlerini yumar.

**2. Osman Cemal Kaygılı'nın Edebî Kişiliği**

Osman Cemal Kaygılı, edebiyat hevesi daha okul yıllarında başlamış[8] hemen hemen her edebî türde ürün vermiş usta kalemlerdendir. Daha öğrenciyken yazı yazan O. Cemal, mahcubiyetinden yazılarını yayımlamakta te-

**6** Behçet Çelik, yazarın Soyadı Kanunu çıkınca 'Kaygısız' soyadını aldığını, ancak bir süre sonra kendisinin 'kaygılı' birisi olduğunu fark edince soyadını 'Kaygılı' olarak değiştirdiğini söyler. (1998: 50) Ancak birçok araştırmacı R.F.Yüzüncü'nün verdiği bilgiyi kullanır.

**7** Sabriye Hanım kocasının ölümünden sonra onun saygısına hürmeten yanan evin yerine iki odalı küçük bir mesken inşa ettirmiş ve burada yaşamıştır (Ünsal 1954: 22).

**8** "Rüştiye'yi Türkçeden tam numara alarak bitirdikten sonra …..", "Riyaziye ve fen derslerinden zayıf olan Osman…..kitabet ve Türkçede çok kuvvetliydi." (Ünsal 1954: 4) Bu veriler O. Cemal'in kalemenin kaynağını gösterir.

reddüt eder. Cesaretini topladığında ilk yazısı Baha Tevfik'in çıkardığı *Eşek* dergisinde 1910 yılında görülür. Yazarın bu dergide birkaç mizahî yazısı daha yayımlanır. Şebâb dergisi sahipleri Mehmet Rauf, Selahattin Enis, Baha Tevfik tarafından yazıları ilgiyle karşılanan Osman Cemal, bu dergide de mizahî manzumeler ve yazılar yazmaya başlar. Ancak Osman Cemal, asker olduğundan bu yıllarda yazarlığı meslek edinemez.

Osman Cemal'in Babıâli'de devamlı çalışması ve yazarlığı meslek edinmesi *Alay* adlı mizah dergisinde 1920 yılında başlar. Osman Cemal'in sürgündeyken yazdığı ilk hikâyesi Çuvalcı Şeyhinin Halefi de Aka Gündüz ve Ercüment Ekrem Talu'nun çıkardığı *Alay* dergisinde neşredilir. Yazarı 1921'de Sedat Simavi'nin çıkardığı *Güleryüz'*de O.C. imzasıyla hikâye ve mizahî şiir yazarken görürüz. Aynı yıl, kendisi de *Ayîne* adında bir mizah dergisi çıkarır. Osman Cemal, Sinop'ta yardımlarını gördüğü Refik Halid'in *Aydede* dergisinde 1922'de yazmaya başlar. Burada 8. sayıdan itibaren altmış civarında yazısı yayımlanır. Yine bu yıl yayımlanmaya başlayan Yusuf Ziya'nın *Akbaba* dergisinde de imzasına rastladığımız Osman Cemal, asıl ününü bu dergide yakalamıştır. Yazarın 'Anber'[9] takma adını da yine bu dergide kullandığı görülür. Semih Lütfü'nün çıkardığı *Zümrüd-i Anka'*da 1923'te, 1924 Eylülünde çıkan *Yıldız*'da, 1924-1926 yılları arasında *Papağan* adlı mizah dergisinde hikâye ve mizahî yazılar yazan Osman Cemal, 1928'den itibaren gazetelerde daha çok fıkra yazarı olarak karşımıza çıkar. 1923'te de ilk hikâye kitabı *Altın Babası* yayımlanır ve bunu diğerleri izler.

*Sabah, İkdam, Payitaht, Alemdar, Akşam, Cumhuriyet*, *Yenigün, Son Saat, Vakit, Son Posta, Kurun, Haber, Açıksöz, Son Telgraf* düzenli olarak yazdığı gazetelerdir. Yazar, bu sayfalarda fıkralar yazar, romanlarını tefrika eder, *Argo Lugatı* adlı önemli çalışmasını yayımlar. Osman Cemal'in İstanbul'un semai kahveleri ve meydan şairleriyle ilgili folklorik çalışmasının (1937) yanı sıra bir tane de Üfürükçüler (1938) adlı piyesi vardır.

**9** Yazarın 'Kanber', 'Cımbız', 'O.C.Kaygısız' ve 'O.C.' müstear adlarını kullandığını da bilinmektedir.

Ahmet Mithat'la başlayan Hüseyin Rahmi ve Ahmet Rasim'le süren geleneğin son halkası olarak değerlendirilen Osman Cemal, onlar gibi halka dönük konuları işlemiştir. Yetiştiği ve yaşadığı çevre yönünden çağdaşlarından farklı olan yazar, kalem oynattığı bütün ürünlerde bu çevreyi okura hissettirmiştir. Kendinden önce ve sonrakilerin uzaktan baktığı kenar mahallelere girmiş, oradaki insanlarla kaynaşmış, çoğu zaman gözlemlerini belgesel niteliğinde aktarmıştır.

Osman Cemal'de daha çocuk yaşlarda görülen muzip, şakacı ve esprili yön sosyal yaşantısına ve yazılarına da sirayet etmiştir. O tiyatroyla da yakından ilgilidir. Ortaoyununda kavuklu, pişekâr ve zenne rollerinde oynadığı, çeşitli taklitler yaptığı bilinmektedir. R.F.Yüzüncü'den 17 farklı şivede konuşabildiğini ve taklit yaptığını öğreniyoruz (1947: 7). Geleneksel halk tiyatroculuğu ve hikâyeciliğine eğilimi eserlerine de yansır. Osman Cemal, kahramanlarını şivelerine uygun şekilde konuşturur. Diyaloglarında, ortaoyunu ve Karagöz'de komiği ortaya çıkaran çeşitli söz oyunları, atışmalar, secili söyleyişlere yer verir.

Osman Cemal, eserlerinde yerli konuları gözleme dayanarak işler. Yazar, kenar mahallelerde yaşayan özellikle fakir erkek tiplerin eğlence anlayışını da ortaya koyar. Çağdaşlarının, politik kalem oynattığı bir dönemde o, "ne geçmişe özlem, ne anı edebiyatı, ne gezi notları, ne edebiyat araştırmaları, ne uygarlık değişiminin aydınca sorunları" (Nesin 1973: 256) üzerinde durur. O, içinde yaşadığı çevreyi yazar. Osman Cemal, "toplumun en aşağı çevrelerine inmesine karşılık bunu bir dâva edebiyatı konusu haline getirmemiş, kendisine yaşama ve yazma yollarını açan gazetelerin, dergilerin isteklerine uyarak, daha çok halk hayatının eğlenceli, renkli görüntülerini" (Alangu 1968: 96) okura sunmuştur. Şükran Kurdakul da O. Cemal'in bürokrasinin asker kanadından geldiği halde, çağdaşı yazarların aksine İttihat ve Terakki Fırkası'nın denetimindeki düşün ve sanat çevresine girmediğini söyler (1992: 140).

Yıllarca maddi sıkıntı içinde olan yazar, geçinebilmek için çok yazmış ancak yazılarını ucuza satmak zorunda kalmıştır. Osman Cemal, halk içinden yetişmiş,

orta halli bir aydın kişi ve kendi sınırları içinde güçlü bir yazar olarak tanımlanır. O, kaleme aldığı bütün edebî türlerde hep yakından bildiği çevreleri anlatır. Bundan dolayı, sanatı başka kültürler ve etkiler altında ortaya çıkaran birçok çağdaşına göre ayrı bir yere sahiptir. "Onun karma bir estetiğin dışında, biraz itinasız, düzensiz, ama tam anlamıyla halktan gelen bir tarafı vardır…" (Alangu 1968: 97) Yabancı dil bilmemesi bazı araştırmacılara göre bir eksiklikse de bu onun "özelliğinin bir garantisi sayılabilirdi. Osman Cemal yalnız Osman Cemal'di." (Ozansoy 1970: 106)

Eserlerini gözlemci gerçekçilik çizgisinde mizahi yönü ağır basan bir üslupla kaleme alan Osman Cemal, anlatımında acelecilikten kaynaklanan hatalar yapsa da kişileri konuşturmadaki yeteneği, onu Türk roman ve hikâyeciliğinde çok önemli bir yere koyar. Yazarı farklı kılan unsurlarından biri de eserlerine aldığı kişilerin Türk edebiyatında kalıplaştırılmış kişiler olmaması, bu kişilerin ilk defa onun eserleriyle edebiyatımıza giriyor olmasıdır.

Osman Cemal, o dönem edebiyat dünyasının dışında kalmış Haliç, Aksaray, Kumkapı, Kasımpaşa, Balat, Eyüp, Galata, Samatya, Hasköy gibi semtleri; bu semtlerdeki sosyal hayatı; çingeneler, tulumbacılar, hovardalar, akşamcılar, külhanbeyleri gibi tipleri; meyhâneler, kahvehâneler, gazinolar gibi eğlence yerlerini, eserlerine malzeme olarak seçer. Bu zengin malzeme yazarın dilini ve özellikle söz varlığını önemli ölçüde belirler.

Toplumda bazı çevrelerce tercih edilen ve dilde belli bir yerde bulunan argo sözler de, Osman Cemal'in söz varlığını belirleyen unsurlardandır. Hatta onun söz varlığını farklı kılan ögelerden birinin argo olduğu söylenebilir. Osman Cemal, argo sözleri eserlerinde sıkça kullanan bir yazar olarak, bu söz varlığı unsurunun bir de sözlük çalışmasını yayımlar.

### 3. Argo Sözlükleri ve "Argo Lugatı"

#### 3.1. Argo Sözlükleri

Argo, her ülkede, her dilde görülen, toplum içinde bir kesimin ya da öbeklerin farklı bir biçimde anlaşmayı sağlamak amacıyla oluşturduğu özel bir dildir

(Aksan 1998: 89). Argo, 13.yüzyıldan itibaren dar bir çevreye özgü, bozuk dil olarak varlık göstermiş, 15. yüzyılda -özellikle hırsızların kullandığı gizli dil olarak- belli dokümanlarda tespit edilmiştir (Guiraud 1956: 5). Fransızcada 'hırsız ve dilenci dili' olarak ortaya çıkan argo, Türk toplumunda da önceleri bu tanımdan hareketle 'lisân-ı erâzil', 'lisan-ı hezele', 'külhanbeyi dili' ve 'kayış dili' şeklinde tanımlanmıştır (Devellioğlu 1980: 22-39). Argo, dil biliminde standart dil/ortak dilin altında özel bir dil olarak ancak son dönemlerde incelenmeye başlamıştır.

Argonun söz dağarcığı, genel dildeki kelimelere özel anlamlar yüklenerek, bazı kelimelerde bilinçli değişiklikler yapılarak, aynı dilin lehçelerinden, ağızlarından veya yabancı asıllı unsurlarından yararlanılarak, bazen de eskimiş ögeler diriltilerek meydana getirilir. Bu sırada toplumdaki modalardan yararlanıldığı için rahatlıkla her devrin argosundan söz edilebilir. (Sağol 2002: 73) Argo, sürekli değişim içinde olan, hemen her yıl birçok ögesi değişen, yeni ögeler eklenen özel bir söz varlığına sahiptir. Argo sözlükleri, işte bu söz varlıklarını bir araya getirmek üzere düzenlenmekte, sürekli değişim nedeniyle de her baskısında farklılıklar içermektedir. Toplumsal olaylar, savaşlar, bunalımlar, başkalaşmalar argoya yansımaktadır. Farklı söz sanatlarını ve aktarmaları içeren bu dilin incelenmesi, sözlük biçiminde ortaya konması, o dile hakim olabilmenin yanında dilbilim sorunları ve toplumsal dilbilim çalışmaları için önemli rol oynayacaktır. Fransa'da, Almanya'da, İngiltere'de çok ilginç argo sözlükleri yayımlanmış, belli dönemlerin (II. Dünya Savaşı) argo sözlükleri hazırlanmıştır. (Aksan 1998: 83-84)

Ülkemizde malzemesi çok zengin olmasına rağmen argo sözlükleri ve argo üzerine yapılan çalışmalar yeterli değildir. Son dönemde Gülden Sağol (2002) ve Mehmet Arslan'nın (2004) çalışmaları Türkçedeki argo sözlükleri ile argo üzerine yapılan çalışmaları bir araya getirmiş önemli çalışmalardır.

Argonun, Türk dilinin ilk sözlüğü olan Divân-ı Lügati't-Türk'ten itibaren kayıtlara geçmiş olduğu tespit edilmiştir (Aktunç, 2002, 16-19). Bundan

sonra Türkçede basılan ilk müstakil argo sözlüğü A. Fikri'nin *Lugat-ı Garibe* (1307/1889-90) adlı eseridir. Gülden Sağol (2002: 74) ve Mehmet Arslan (2004: 84) bu çalışmayı ilk argo sözlüğü olarak tanıtırlar. Bu sözlüğü söz varlığı açısından değerlendiren bir çalışma da 2008 yılında yayımlanmıştır. (Aydın 2008: 81-98)

### 3.1.2. Argo Lugatı

Osman Cemal Kaygılı'nın 1932 yılında Haber gazetesinde tefrika edilen *Argo Lugatı* Türkçenin ilk argo sözlükleri arasında yer alır. Yazarın "kendinden sonra sözlük yapacaklar için küçük bir hat çizdiğini" (Kaygılı 2003: 39) söylemesi mütevâzı bir tutumdur. Buna karşılık Ferit Devellioğlu (1980), kısmen bu sözlükten yararlanmışsa da Hulki Aktunç (1990), Ali Püsküllüoğlu (1996), Filiz Bingölçe (2001) sözlüğe kaynakçalarında yer vermemişlerdir. Bu sözlüklere oranla küçük hacimli olan *Argo Lugatı*'nda farklı anlamlar verilmiş birçok madde başı bulunmaktadır. Gülden Sağol, A. Fikri'nin *Lugat-ı Garibesi*'nden sonra *Argo Lugatı*'nı Türkçenin ikinci argo sözlüğü sayar (Sağol 2002: 75).

Tahsin Yıldırım, 2003 yılında sözlüğün basılmasını sağlayarak çok önemli bir çalışmaya imza atar. Selis Kitaplar'dan *Argo Lugatı* adıyla çıkan çalışmanın başında T. Yıldırım, argoyu tanımlamış ve argoyla ilgili geniş bir kaynakça vermiştir. Sözlükte Haber'deki *Argo Lugatı* tefrikasından sonra Resimli Şark'ta (1933) çıkan *Bizde Argo* (Kaygılı 1933*)* başlığı altındaki argo sözcükler de yer almaktadır. Ayrıca sözlükte, *Halk Tabirleri ve Tekerlemeleri* başlığında Mehmet Halil Bayrı'nın İstanbul Argosu ve Halk Tabirleri (1934) kitabında yer almayan tabir ve tekerlemelere de yer verilmiştir. Mehmet Arslan, Argo Kitabı'nda Lugat-ı Garibe (A.Fikri 1889-90), Lehçetü'l- Hakayık (Âlî Bey) ve Materiaux Sur L'argot Et Les Locutıons Populares Turc-Ottomans (Türk ve Osmanlı Argosu ve Halk Deyimleri Hakkında Malumat) (Mikhail Mikhailov 1930) çalışmalarından sonra dördüncü sırada Argo Lugatı'ndan bahsetmiş, Haber'deki tefrikayı aynen yayımlamıştır.

Aşağıda Osman Cemal Kaygılı'nın söz varlığında bulunan argo sözlerden bazıları, eserlerindeki bağlamlarıyla verilmiştir. Bu örneklerin özellikleri, madde başı olarak sadece Argo Lugatı'nda yer alıyor olmalarıdır.

Çeşitli Metinlerden Argo Sözler:

***anhasını minhasını anlamak (anlatmak)*** **(AL)**

"Çarşıdaki arkadaşları vasıtası ile ağzını aratır, meselenin **anhasını minhasını anlar**, ona göre icabına bakarız."

*(BM, s.5)*

***angurya***[10]

"Trelos olmasaydı, senin gibi **angurya**yı garson diye buraya almazdı."

*(A, s. 67)*

***çıkıla(n)mak***[11]

"Benim gibi Sürpik Dudu ile maraza edip evden çıkılanır, ona sebep ağlayıp ahü zar eder."

*(BM, s.22)*

"Etem hiddetle çocuklara bağırıp, onları hep birden geldikleri yere çıkıladı."

*(Ç, s.32)*

***çöplenmek***[12]

"…burada bir çeşit gece konserleri yaparak ziyaretçilerden, bu surette de çöpleniyoruz."

*(KPE, s.167)*

***dört kolluya bindirdik***[13]

"Daha ne olacak babamı bugün **dört kolluya bindirdik**!"

*(BM, s.21)*

***farta furtası olmak***[14]

"Bana bakın hey, benim hiç **farta furtam yoktur** ha!

*(BM, s.33)*

---

**10** Kabak, hıyar gibi adam.Eşek, öküz, bal kabağı. (AL)
**11** Kovmak, uzaklaştırmak, yol vermek. (A.L.)
**12** Konuklanmak, birisinin masasında atıştırmak. (A.L.)
**13** Ölmek. (AL)
**14** Sakınmak, çekinmek. (AL)

***feryadı vermek***[15]

"Sinop'taki balıkçılardan birinin Erato isimli kızını sevmiş, sonraları da başkalarına **feryadı vermiş**…"

*(KPE, s.13)*

***göçmek***[16]

"Bu on yıl içinde Aygır Fatma çoktan kendi memleketindeki akrabalarının yanına gitmiş, babası Ömer efendi **göçmüş**..."

*(AF, s. 197)*

***kıranta***[17]

"Turhan'ın omuz başında yakası kürklü **kıranta** bir adam peyda.."

*(A, s.54)*

***ölüsü şamdanlı (kandilli/kınalı)*** [18]

"Ama, biz önce ölüsü kınalılara söyledik:"

*(A, s.286)*

"Ölüsü şamdanlı rakı, çatın şu öndekilere dedi, biz de çattık!"

*(BM, s.17)*

***rahat döşeğine yatırmak***[19]

"Senin anlayacağın babacığımı, bugün artık tam **rahat döşeğine yatırdık**."

*(BM, s.21)*

***sunturlu*** [20]

"Aman Allahım ne idi o gün, orada benim yediğim o **sunturlu** dayak!

*(A, s.21)*

***uç(ur)mak*** [21]

"Ne olacak, bugün zavallı babamı aramızdan **uçurduk**."

*(BM, s.23)*

**15** Tutulmak, vurulmak, aşık olma;, çok sarhoş olmak, kendinden geçinceye kadar içmek. (AL)
**16** İhtiyarlamak, ölmek, mahvolmak. (AL)
**17** Şık, süslü. (AL)
**18** İyi gitmeyen bir iş için hafif küfür olarak kullanılır. (BAS) Soyunda evliya olan adamdan aksine kinaye olarak soysuz, cibiliyetsiz demek. (AL)
**19** Ölmek. (AL)
**20** Kuvvetli, cıvcıvlı, zorlu. (AL)
**21** Ölmek suretiyle kaybetmek. (AL)

***teferiz***[22]

"Misaade sizin ya…İlle velâkin demek istediğim burada bir avşam **teferiz**i (eğlencesi) yapalım da göresiniz!
*(Ç, s. 48)*

## KISALTMALAR

| | |
|---|---|
| A | Akşamcılar |
| AF | Aygır Fatma |
| AL | Argo Lugatı |
| BAS | Büyük Argo Sözlüğü |
| BM | Bekri Mustafa |
| Ç | Çingeneler |
| KPE | Kovuk Palasın Esrarı |

## KAYNAKÇA

AKSAN, Doğan. 1998a. **Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim I.** Ankara: TDK Yay.
_____. 1998b. **Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim II.** Ankara: TDK Yay.
_____. 1998c. **Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim III.** Ankara: TDK Yay.
AKTUNÇ, Hulki. 2002. **Büyük Argo Sözlüğü**. İstanbul: YKY.
ALANGU, Tahir. 1968. **Cumhuriyetten Sonra Hikâye ve Roman Antolojisi 1919-1930.** C. 1. İstanbul: İstanbul Matbaası.
Ali Bey**. Lehçetü'l-Hakayık (Hakikatlerin Dili).** Hz: Şemsettin Kutlu, İstanbul: Tercüman 1001 Temel Eser Serisi.
ARSLAN, Mehmet. 2004. **Argo Kitabı**. İstanbul: Kitabevi.
AYDIN, Mehmet. 2008. "Lugat-ı Garîbe". **Argo ve Gizli Dil**. İstanbul: Picus Yay.
BAYRI, Mehmet Halit. 1934. **İstanbul Argosu ve Halk Tabirleri**. İstanbul: Burhaneddin Matbaası.
BİNGÖLÇE, Filiz. 2001. **Kadın Argosu Sözlüğü**. İstanbul: Metis Yay.
ÇELİK, Behçet. 1998. "Osman Cemal Kaygılı *Destursuz Abdest Bozan* Yazar". **Virgül**. Aylık Kitap ve Eleştiri Dergisi. Sayı:6. ___
DEVELLİOĞLU, Ferit. 1990. **Türk Argosu** İnceleme- Sözlük, Ankara: Aydın Kitabevi Yay.
GUIRAUD, Pierre. 1956. **L'argot**, Paris: Presses Universitaires de France. Boulevard Saint-Germain.
KAYGILI, Osman Cemal. 1932. **Argo Lugatı**. Haber Gazetesi'nde tefrika.
_____ . 1933. "Bizde Argo", **Resimli Şark**, S:33.

**22** (O.C.K) Eğlence.

_____ . 1939.Çingeneler. Etiman Kitabevi. İstanbul.
_____ . 1944. Aygır Fatma. Semih Lütfü Kitabevi. İstanbul.
_____ . 1944.Bekri Mustafa. Semih Lütfü Kitabevi. İstanbul.
_____ . 2003.Akşamcılar. Arma Yayınları. İstanbul.
_____ . 2003. Kovuk Palas'ın Esrarı. Arma Yayınları. İstanbul.
_____. 2003. Argo Lugatı, Haz: Tahsin Yıldırım, İstanbul: Selis Kitaplar.
KURDAKUL, Şükran. 1992. Çağdaş Türk Edebiyatı II, Meşrutiyet Dönemi / 2. **Kitap**. İstanbul: Bilgi Yayınları.
MIKHAÏL, Mikhaïlov. 1930. Matériaux Sur L'argot Et Les Locutions Populaires Turc-Ottomans. Leipzig: Verlag Von Eduard Preiffer.
NESİN, Aziz. 1973. **Cumhuriyet Döneminde Türk Mizahı "Düzyazı**". İstanbul: Akbaba Yay.
OZANSOY, Halit Fahri. 1970. **Edebiyatçılar Çevremde**, Ankara: Sümerbank Kültür Yay.
PÜSKÜLLÜOĞLU, Ali. 2004. **Türkçenin Argo Sözlüğü**. Ankara: Arkadaş Yay.
SAĞOL, Gülden. 2002. "Argo Sözlükleri" **Türk Kültüründe Argo**. Hollanda: Türkistan ve Azerbaycan Araştırma Merkezi Yayını. (SOTA). s. 73.
ÜNSAL, Refika. 1954. **Osman Cemal Kaygılı Hayatı ve Eserleri.** İstanbul Ünv. Edebiyatı Fakültesi Türkoloji Bölümü. Dan. Mehmet Kaplan. Yayımlanmamış Bitirme Tezi.
YÜZÜNCÜ, Reşat Feyzi. 1947. **Osman Cemal Kaygılı Hayatı-Şahsiyet-Eserleri**. İstanbul: Çığır Kitapevi.

## *ABSTRACT*

*Osman Cemal Kaygılı started to write at journal called as "Eşek" in 1910 and he was one of the the writers who had written about all kinds of literature. The author who was different from his contemporaries in terms of the periphery he was grown up and lived in had the readers feel this periphery in his all writings. Osman Cemal Kaygılı chose as materials for his literary works the districts which remained outside the literary world at that time such as Haliç, Kumkapı, Kasımpaşa, Balat, Samatya, Hasköy, the social life in these districts, the types such as gypsies, unofficial fire fighters, rakes, tipplers, gangsters and entertainment places such as pubs, cafes and casinos. These mentioned rich materials determined the language and especially vocabulary he used to a great extent.*

*Slang , defined as a special language which is used to communicate by some groups in a society and exists in almost every country and language, is one of the factors which make Osman Cemal's vocabulary different. Osman Cemal, as a writer using slang words in his works, also published a dictinary about this field. Osman Cemal Kaygılı's "Slang Dictionary" which was serialized in Haber Newspaper in 1932 was among the first Turkish slang dictionaries.*

***Keywords:*** *Osman Cemal Kaygılı, slang, slang dictionary.*